

Particularitățile regimului juridic al perimării cererii de chemare în judecată suspendate pentru introducerea în cauză a moștenitorilor

Particularities of the Legal Regime of the Lapse of the Suspended Lawsuit for the Introduction of the Heirs

Conf. univ. dr. **Florina Popa***
Universitatea de Vest din Timișoara
Facultatea de Drept

Cuvinte cheie: suspendarea de drept prin decesul uneia dintre părți; perimare; suspendarea cursului perimării; termenul de opțiune succesorală; dovada calității de moștenitor; moștenitori sezinari.

Keywords: legal suspension due to the death of one of the parties; lapse; suspension of the lapse period; inheritance option term; proof of heirship; seisin heirs.

Văzut ca modalitatea specifică prin care se înlăptuiește justiția, procesul civil reprezintă o succesiune de acte de procedură, a căror ordine este prestabilită de legiuitor, parcurgând în esență trei momente: sesizarea instanței, dezbaterile și hotărârea judecătorească. Cu toate acestea, sesizarea instanței este condiția necesară pentru declanșarea procesului, însă nu și suficientă pentru finalizarea lui, existând situații în care nici măcar una dintre fazele procesului civil nu ajunge să fie parcursă până la capăt, deoarece pe parcursul derulării acesteia intervin fie acte de desistare, cum ar fi renunțarea la judecată sau renunțarea la însuși dreptul pretins, fie alte acte de dispoziție ale părților, cum este încheierea unei tranzacții. De asemenea, cursul judecătii poate fi întrerupt temporar, cum se întâmplă în ipoteza incidenței instituției suspendării.

Suspendarea judecătii reprezintă un incident procesual care constă în oprirea temporară a cursului judecătii, fie din cauza apariției unor împrejurări voite de părți, care nu mai stăruie în soluționarea pricinii, fie independente de voința lor, când părțile sunt în imposibilitatea fizică sau juridică de a se prezenta la judecată¹, fie atunci când sistarea cursului judecătii este impusă de dispoziții legale² ce vizează buna administrare a justiției.

Suspendarea procesului reprezintă o măsură care poate fi dispusă sau constatată numai de către instanță, în cazurile și condițiile expres și limitativ determinate de lege, indiferent dacă este vorba despre un caz de suspendare obligatorie sau un caz de suspendare facultativă.

Cazurile generale de suspendare de drept sunt reglementate de dispozițiile art. 412 alin. (1) pct. 1-8 NCPC și reprezintă situații în care instanța de judecată este obligată să dispună suspendarea, pentru „a asigura părților dreptul la apărare și respectarea principiului contradictorialității, întrucât reprezintă un instrument legal prin care se furnizează celor interesați posibilitatea de a lua măsurile necesare în vederea continuării procesului”³.

Unul dintre cazurile în care judecata se suspendă de drept este cel prevăzut de art. 412 alin. (1), pct. 1 NCPC, respectiv „prin decesul uneia dintre părți, până la introducerea în cauză a moștenitorilor, în afară de cazul când partea interesată cere termen pentru introducerea în judecată a acestora”. Așadar, faptul

* florina.popa@e-uvt.ro.

¹ V. M. Ciobanu, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, Volumul II, Ed. Național, București, 1997, pag. 217; G. Răducan, M. Dinu, *Fișe de procedură civilă pentru admiterea în magistratură și avocatură*, ediția a 6-a, Ed. Hamangiu, București, 2019, p. 227.

² Cum întemeiat s-a observat, sistarea cursului actului de justiție poate avea loc fie ca urmare a unor împrejurări care sunt voite de părți, reflectând principiul disponibilității procesului civil, fie ca efect al unor situații care sunt independente de manifestarea lor de voință sau de poziția lor procesuală - I. Deleanu, *Noul Cod de procedură civilă. Comentarii pe articole*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 506.

³ C. Negrilă, în *Comentariu la art. 412 NCPC*, în Colectiv de autori (coord. G. Boro), *Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole*, vol. I, art. 1-455 NCPC, ed. a II-a, Ed. Hamangiu, București, 2016, p. 889.

morții uneia dintre părțile implicate în litigiu în timpul judecării nu va atrage suspendarea de drept⁴, în cazul în care partea care are interes în continuarea judecării solicită un termen pentru a-i introduce în cauză pe moștenitori, cu privire la care va opera transmisiunea legală a calității procesuale în baza dispozițiilor art. 38 NCPC, raportat la cele ale art. 39 alin. (1) NCPC⁵.

Introducerea în cauză a moștenitorilor presupune depunerea la dosar de către partea interesată în continuarea judecării a dovezilor privind calitatea de moștenitor, respectiv a certificatului de moștenitor⁶ sau a certificatului de calitate de moștenitor⁷. În cazul în care cel care a decedat este reclamantul, este de presupus că moștenitorii acestuia, dacă au cunoștință despre purtarea procesului, să fie interesați în soluționarea cu celeritatea a acestuia, și, în aceste condiții, să uzeze de ipoteza derogatorie consacrată de dispozițiile tezei finale a punctului 1 de la art. 412 NCPC, respectiv să învedereze instanței că este suficientă acordarea unui termen (eventual mai îndelungat), în vederea introducerii în cauză a moștenitorilor, fără a fi necesară oprirea cursului procesului prin suspendarea de drept a cauzei⁸. Dacă, însă, cel care a decedat este pârâtul, iar, prin ipoteză, reclamantul nu are vocație succesorală la moștenirea lăsată de pârât, atunci sarcina de a identifica moștenitorii pârâtului, dar și de a procura dovezile necesare pentru proba calității acestora⁹, în vederea continuării judecării, se va dovedi de cele

⁴ Acordarea termenului de introducere în cauză a moștenitorilor în baza art. 412 alin. (1) pct. 1 NCPC poate fi obținut doar în cazul în care decesul părții s-a produs *ulterior* înregistrării cererii de chemare în judecată. În ipoteza în care reclamantul era decedat la momentul la care înregistrării pe rolul instanței a cererii de chemare în judecată, acțiunea fiind formulată și depusă prin reprezentant convențional, sunt întrunite condițiile excepției lipsei capacității procesuale de folosință, devenind incidentă sancțiunea nulității cererii de chemare în judecată, ținând seama că lipsește una dintre condițiile de exercițiu a acțiunii în justiție. Dacă însă pârâtul era decedat la momentul înregistrării cererii de chemare în judecată, iar reclamantul nu a cunoscut această împrejurare, el va putea recurge la instituția modificării cererii de chemare în judecată, însă numai dacă sunt îndeplinite condițiile impuse de dispozițiile art. 204 alin. (1) NCPC.

⁵ Pentru o analiză a condițiilor în care operează transmisiunea calității procesuale legale, în cazul decesului unei părți litigante, a se vedea: D.-N. Theohari, în Comentariu la art. 39 NCPC, în Colectiv de autori (Coordonator G. Boroii), *Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole*, vol. I, art. 1-455 NCPC, ed. a doua, 2016, (op. cit.), pp. 122-124.

⁶ Potrivit art. 108 din Legea nr. 36/1995, a notarilor publici și a activității notariale, „*Calitatea de succesibil și/sau, după caz, titlul de legatar, precum și numărul acestora, se stabilesc prin acte de stare civilă, prin testament sau martori*”, iar potrivit art. 116 alin. (3) din același act normativ, „*Certificatul de moștenitor face dovada calității de moștenitor, legal sau testamentar, precum și dovada dreptului de proprietate al moștenitorilor acceptanți asupra bunurilor din masa succesorală, în cota care se cuvine fiecăruia*”.

⁷ Potrivit art. 117 alin. (1) din Legea nr. 36/1995, a notarilor publici și a activității notariale, „*La cererea moștenitorilor, notarul public poate elibera certificat de calitate de moștenitor, care atestă numărul, calitatea și întinderea drepturilor tuturor moștenitorilor legali, cu respectarea procedurii prevăzute pentru eliberarea certificatului de moștenitor, exceptând dispozițiile privind masa succesorală*”, iar potrivit alin. (2) al aceluiași articol, „*Certificatul de calitate de moștenitor se eliberează cu respectarea procedurii prevăzute de prezenta lege pentru eliberarea certificatului de moștenitor, stabilindu-se și cotele succesoriale*”.

⁸ Situația este diferită în cazul în care decedează reclamantul, caz în care, prin ipoteză, succesorii săi au interesul de a continua judecata. Într-o astfel de situație, instanța supremă a statuat că „*Sanctiunea perimării operează și contra succesorului părții decedate în cursul procesului, tocmai pentru că preia drepturile și obligațiile procesuale ale autorului său, a cărui personalitate (chiar dacă ficțional - juridic) o continua, astfel încât putea să îndeplinească toate actele de procedură aflate la dispoziția sa, pentru a solicita repunerea dosarului pe rol. Din poziția de succesor, partea nu poate invoca inopozabilitatea procedurii judiciare desfășurate în contradictoriu cu autorul său, după cum nu se poate pretinde că nu ar fi avut legitimarea să atace încheierea de suspendare a judecării, pe motivul că instanța nu se pronunțase încă asupra calității sale procesuale și nu dispusese introducerea sa în cauză, întrucât, nefiind terț față de judecată, ci un având cauză al uneia dintre părți, este asimilată acesteia în privința modalității în care se repercutează efectele încheierii de suspendare a judecării pronunțate în condițiile art. 244 alin. (1) pct. 1 C. pr. civ.*” – ÎCCJ, s. I civ., dec. nr. 1375/2014, disponibilă pe www.scj.ro.

⁹ În literatura de specialitate s-a exprimat opinia potrivit căreia arătarea moștenitorilor nu se rezumă la indicarea anumitor persoane ca moștenitori ai părții decedate, „*(...) ci trebuie dovedită această calitate, fie prin depunerea certificatului de moștenitor sau a celui de calitate, emis în condițiile art. 114 și art. 115 din Legea nr. 36/1995 a notarilor publici și a activității notariale, republicată, fie prin acte de stare civilă, testament sau martori, analog prevăzând și dispozițiile art. 106 alin. (1) din Legea nr. 136/1995, în vederea stabilirii de către notar a calității de succesibil și / sau, după caz, a titlului de legatar*” – C. Negrilă, *Comentariu la art. 415 NCPC*, în Colectiv de autori (Coordonator G. Boroii), *Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole*, vol. I, art. 1-455 NCPC, ed. a doua, 2016, (op. cit.), p. 916. În același sens, dar într-o cheie mai conservatoare, s-a exprimat mai recent opinia potrivit căreia indicarea de către partea interesată a moștenitorilor părții decedate „*se poate face fie prin dovedirea calității de moștenitor cu certificatul de moștenitor sau cel de calitate de moștenitor, fie – în mod excepțional – prin prezentarea certificatelor de stare civilă ale persoanelor astfel desemnate, dimpreună cu probarea actului celui care are vocație succesorală concretă de acceptare expresă sau tacită a moștenirii părți decedate (iar o*

mai multe ori foarte oneroasă pentru reclamant, deoarece accesul la datele personale ale altei persoane se poate face doar în condițiile legii¹⁰.

În principiu, în orice litigiu, reclamantul, fiind cel ce recurge la acțiunea civilă, este prezumat a fi mai interesat decât pârâtul în finalizarea procesului. Pornind de la această premisă, putem desprinde concluzia că, dacă cel care decedează în timpul procesului este pârâtul, este posibil ca interesul moștenitorilor să nu fie acela de a coopera cu reclamantul în vederea continuării procesului, ci, dimpotrivă, ar putea fi acela de a obstacula demersurile reclamantului pentru procurarea dovezilor necesare introducerii moștenitorilor în cauză, în speranța că, între timp, se împlinesc termenul de perimare.

Conform art. 416 alin. (1) NCPC „*orice cerere de chemare în judecată, contestație, apel, recurs, revizuire și orice altă cerere de reformare sau de retractare se perimă de drept, chiar împotriva incapabililor, dacă a rămas în nelucrare din motive imputabile părții litigante, timp de 6 luni*”.

Pentru a opera perimarea, trebuie să fie îndeplinite următoarele condiții: (i) instanța să fi fost investită cu o cerere care a declanșat o judecată în primă instanță sau într-o cale de atac. Perimarea va opera indiferent de obiectul litigiului; (ii) cauza să fi rămas în nelucrare timp de 6 luni. Termenul de 6 luni este un termen legal peremptoriu, care se calculează pe luni conform dispozițiilor de la art. 181 alin. (1) pct. 3 și alin. (2) NCPC și care începe să curgă de la ultimul act de procedură îndeplinit de părți sau de instanță, fiind susceptibil de întrerupere, în condițiile prevăzute de art. 417 NCPC, și de suspendare, în condițiile art. 418 NCPC; (iii) cauza să fi rămas în nelucrare din culpa părții.

În ceea ce privește introducerea în cauză a moștenitorilor, trebuie avută în vedere distincția între moștenitorii sezinari și cei nesezinari. Astfel, în ceea ce privește moștenitorii sezinari, respectiv soțul supraviețuitor, descendenții și ascendenții privilegiați, devin aplicabile dispozițiile art. 1125 NCC, potrivit cărora, „*Pe lângă stăpânirea de fapt exercitată asupra patrimoniului succesoral, sezina le conferă moștenitorilor sezinari și dreptul de a administra acest patrimoniu, și de a exercita drepturile și acțiunile*

cerere de continuare de deschidere a judecății sau o declarație în fața instanței că înțelege să continue procesul valoarează acceptarea tacită). Cu toate acestea instanța nu va putea trece la analiza îndeplinirii tuturor condițiilor care să permită constatarea calității de moștenitor, dacă aceasta nu reiese din probatoriile administrate la termenul la care se cere continuarea/redeschiderea judecății. (s.n.)”- G. Lefter, Scurte considerații despre suspendarea judecării cauzelor prin decesul uneia dintre părți până la introducerea în cauză a moștenitorilor, disponibil pe platforma juridice.ro, la adresa: <https://www.juridice.ro/648101/scurte-consideratii-despre-suspendarea-judecarii-cauzelor-prin-decesul-uneia-dintre-parti-pana-la-introducerea-in-cau-za-a-mostenitorilor.html>, accesat la data de 26 iulie 2019.

¹⁰ În raport cu dificultățile sporite întâmpinate de partea litigantă care se confruntă cu decesul adversarului său procesual, în ceea ce privește sarcina identificării moștenitorilor acesteia, în doctrină s-a subliniat că „(...) instanța își va da concursul părții interesate în obținerea datelor necesare cu privire la posibila deschidere a succesiunii, prin adrese solicitate camerei notarilor publici din raza ultimului domiciliu al defunctului, în citarea succesibililor indicați și interogarea acestora, chiar din oficiu asupra posibilei acceptări (tacite ori exprese) a succesiunii, și nu va respinge cererea de repunere pe rol decât după ce aceste demersuri procesuale au fost epuizate(...)”- P. Pop, în Gh.- L. Zidaru, P. Pop, *Drept procesual civil. Procedura în fața primei instanțe și în căile de atac*, 2020, (op. cit.), pp. 252-253, unde autorul citează în mod inspirat o decizie de speță a ÎCCJ, a cărei motivare ni se pare elocventă: „*În caz de deces al uneia dintre părțile litigante, potrivit dispozițiilor art. 412 alin. (1) C. pr. civ., judecata cauzei se suspendă până la introducerea în cauză a moștenitorilor. Un astfel de eveniment nu poate ține însă în loc judecata, în mod nelimitat, cu atât mai puțin în situația în care partea interesată în continuarea judecării a făcut demersurile necesare și posibile din punctul de vedere al poziției sale procesuale și a identificat și indicat succesibilii părții decedate. În această situație, dacă informațiile relative la succesiunea defunctului nu sunt satisfăcătoare, revine instanței de judecată, în baza rolului activ îndatorirea de a solicita informații suplimentare de la terții care le dețin, pentru a clarifica care este stadiul procedurii succesoriale, sau, după caz, de a statua, în raport cu dispozițiile din materie succesorală, cu privire la cadrul procesual în care urmează să se desfășoare judecata. Prin urmare, în mod greșit, instanța de apel a respins cererea de reluare a judecării cauzei, sub motiv că nu s-ar fi deus la dosar și dovezi privind acceptarea succesiunii părții decedate de către ascendenții săi sau un certificat de calitate de moștenitor. Atare înscrisuri nu pot fi prezentate de reclamantul A., care este terț în raport cu succesiunea defunctei B., iar obligația de a prezenta astfel de înscrisuri nu poate fi pusă în sarcina sa, întrucât, fiind imposibil de executat, conduce la blocarea procedurii judiciare, în mod nejustificat, contrar prevederilor legale. Astfel de înscrisuri pot fi deținute fie de succesibilii părții decedate, în măsura în care și-au exercitat dreptul de opțiune succesorală în termenul prevăzut de dispozițiile art.*

1103 C. civ., fie de terțe persoane, și pot fi prezentate la solicitarea instanței de judecată, în condițiile art. 297 și urm. C. pr. civ. În lipsa unor astfel de înscrisuri, instanța are a analiza, prin administrarea de probatorii în acord cu dispozițiile legale în materie succesorală, care dintre succesibilii părții decedate urmează să preia calitatea procesuală pasivă a autoarei sale, în scopul finalizării judecării, care nu poate sta în loc, nelimitat.”- ÎCCJ, s. I civ., dec. nr. 493 / 06.03.2019, disponibilă pe www.scj.ro.

defunctului”, ceea ce înseamnă că, în vederea introducerii în cauză, va fi suficientă¹¹, în vederea continuării procesului¹², depunerea la dosar a actelor de stare civilă care probează calitatea de moștenitor sezinar a defunctului¹³, fără a mai fi necesară, în acest scop, obținerea certificatului de moștenitor sau a celui de calitate de moștenitor. În acest sens, s-a exprimat opinia INM că „este posibilă introducerea în judecată a moștenitorilor sezinari ai uneia dintre părți, în ipoteza decesului acesteia, pe parcursul procesului, chiar în lipsa emiterii certificatului de moștenitor, ori a dovedirii acceptării moștenirii în orice mod, excepție făcând succesorul sezinar care a renunțat la moștenire¹⁴”.

În schimb, dacă este vorba despre introducerea în cauză a unui moștenitor nesezinar, trebuie să ținem seama de prevederile art. 1127 alin. (2) NCC, potrivit cărora „Până la intrarea în stăpânirea de fapt a moștenirii, **moștenitorul legal nesezinar nu poate fi urmărit în calitate de moștenitor.**” Totuși, legiuitorul a pus la îndemâna părților un remediu, consacrat de prevederile art. 1113 NCC, potrivit cărora „pentru motive temeinice, la cererea oricărei persoane interesate, un succesibil poate fi obligat, cu aplicarea procedurii prevăzute de lege pentru ordonanța președințială, să își exercite dreptul de opțiune succesorală înăuntrul unui termen stabilit de instanța judecătorească, mai scurt decât cel prevăzut la art. 1.103”. Însă, așa cum s-a remarcat în doctrină, „într-o cerere de ordonanță președințială formulată în temeiul prevederilor art. 1113 C. civ. **ar trebui să fie chemați în judecată toți succesibilii celui decedat, nu numai cei din clasa de moștenitori cea mai apropiată, deoarece opțiunea succesorală trebuie exercitată în același termen de toți succesibilii, din toate clasele de moștenitori legali. Dată fiind însă dificultatea identificării de către una dintre părțile din proces a succesibililor altei părți, decedați în cursul procesului, inclusiv aplicarea prevederii art. 1113 C. civ. poate crea reale dificultăți pentru stabilirea moștenitorilor părții decedate, și, deci, reluarea judecării după suspendarea acesteia în condițiile art. 412 alin. (1) pct. 1 C. pr. civ.**”¹⁵.

Având în vedere cele expuse *supra*, considerăm că s-ar impune reglementarea legală expresă a suspendării cursului perimării pe durata termenului de exercitare a opțiunii succesorale, de vreme ce, de principiu, în ipoteza decesului unei părți litigante, cadrul procesual poate fi configurat cu certitudine abia după epuizarea termenului de 1 an de zile de la deschiderea succesiunii.

¹¹ Cu toate acestea, în doctrină s-a exprimat opinia potrivit căreia „Ori de câte ori există divergențe ale părților inițiale sau îndoiele ale instanței în privința vocației succesorale concrete sau în privința valorii unor acte de acceptare tacită, instanța nu ar trebui să continue prin administrarea altor probe prin care să lămurească aceste aspecte care nu fac obiectul investiției inițiale, ci este obligată să procedeze la constatarea existenței cazului de suspendare de drept și neîndeplinirea cerințelor indicării moștenitorilor pentru continuarea judecării” - G. Lefter, *Scurte considerații despre suspendarea judecării cauzelor prin decesul uneia dintre părți până la introducerea în cauză a moștenitorilor*, disponibil pe platforma juridice.ro, la adresa: <https://www.juridice.ro/648101/scurte-consideratii-despre-suspendarea-judecarii-cauzelor-prin-decesul-uneia-dintre-parti-pana-la-introducere-in-cauza-a-mostenitorilor.html>, accesat la data de 26 iulie 2019.

¹² Întemeiat s-a arătat că „În esență, pe durata de timp de la deschiderea moștenirii și până la clarificarea problemelor legate de stabilirea succesibililor care vin efectiv la moștenire, adică, în ultimă instanță a titularilor patrimoniului succesoral, moștenitori rezervatari, în calitatea lor de continuatori ai persoanei defunctului, li se conferă **provizoriu, prin lege, anumite prerogative în legătură cu patrimoniul succesoral, asigurând tranziția de la de cuius la moștenitori. Se acoperă astfel vidul care ar subzista între momentul deschiderii moștenirii și acceptarea ei de către succesibili**” - Minuta întâlnirii reprezentanților Consiliului Superior al Magistraturii cu președinții secțiilor civile ale Înaltei Curți de Casație și Justiție și ale curților de apel – Pitești, 14-15 noiembrie 2019 <http://inm-lex.ro/wp-content/uploads/2019/11/minuta-intalnire-civil-Pitesti-14-15-noiembrie-2019.pdf>, pag. 32

¹³ În acest sens, Minuta întâlnirii reprezentanților Consiliului Superior al Magistraturii cu președinții secțiilor civile ale Înaltei Curți de Casație și Justiție și ale curților de apel – Pitești, 14-15 noiembrie 2019 <http://inm-lex.ro/wp-content/uploads/2019/11/minuta-intalnire-civil-Pitesti-14-15-noiembrie-2019.pdf> - pag. 31.

¹⁴ *Idem*, p. 33.

¹⁵ G. Boroi, M. Stancu, în *Drept procesual civil*, ediția a V-a, revăzută și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2020, pag. 624, unde autorii sugerează pentru această situație un remediu pe care îl considerăm foarte util, și anume acela ca, „înainte de a proceda la suspendarea judecării, instanța să aibă mai întâi în vedere aplicarea altor dispoziții legale care permit continuarea judecării, deși una dintre părți a decedat, respectiv dispozițiile art. 155 alin. (1) pct. 15 C. pr. civ., suspendarea judecării urmând să fie dispusă doar în măsura în care nu este posibilă continuarea judecării în condițiile prevederilor legale menționate.” Într-adevăr, art. 155 alin. (1) pct. 15 NCPC prevede că, până la intervenirea lor în proces, moștenitorii vor fi citați „printr-un curator special, numit de instanță, la domiciliul acestuia”. Curatorul va fi numit în condițiile art. 58 NCPC.